

**PORODIČNI VODIČ
ZA REAGOVANJE U SLUČAJEVIMA
PRIRODNIH NEPOGODA I DRUGIH NESREĆA**

PORODIČNI VODIČ ZA REAGOVANJE U SLUČAJEVIMA PRIRODNIH NEPOGODA I DRUGIH NESREĆA

Broj katastrofa je u svijetu višestruko povećan tokom posljednjih decenija, čineći ih najvećom preprekom održivog razvoja. Sa porastom broja katastrofa raste i visina sredstava neophodnih za sanaciju posljedica, a, nažalost, raste i broj posljedica koje se ne mogu sanirati ili ublažiti. Prirodne i druge vrste katastrofa, koje ugrožavaju i odnose ljudske živote i uzrokuju znatnu materijalnu štetu, mogu se desiti bilo gdje i bilo kada, često iznenada i bez prethodnog upozorenja. U takvim situacijama ljudi se lako uspaniče, jer ne znaju šta bi trebalo učiniti.

Iako niko ne može biti potpuno bezbjedan od posljedica katastrofa, ipak možemo učiniti mnogo da ih umanjimo, prije svega ako smo dobro informisani i upoznati sa preventivnim mjerama, kao i pripremljeni da adekvatno odreagujemo. Ako nijeste adekvatno pripremljeni za reagovanje vaš život i život vaše porodice može biti ugrožen i u slučaju prirodnih i drugih nesreća najmanjeg intenziteta. U suprotnom, ukoliko ste upoznati sa mogućim opasnostima i znate kako da reagujete i kome da se obratite za pomoć, vaš život, život vaše porodice i na kraju materijalna dobra će biti bezbjedni.

Prema Zakonu o zaštiti i spašavanju građanin je dužan da se brine za svoju ličnu bezbjednost i zaštitu i da sprovodi mjere lične i kolektivne zaštite.

Ovaj vodič je pripremljen u cilju pružanja osnovnih informacija i uputstava za ponašanje u slučaju nesreća, jer preventivno djelovanje, kao i znanje o aktivnostima koje treba preduzeti u slučajevima ovih događaja, može u velikoj mjeri umanjiti njihove posljedice.

Vodič je pripremljen u okviru projekta **DIRECT – Budimo otporni na nepogode**, koji ima za cilj unapređenje pripremljenosti lokalnih zajednica, institucija i službi za efikasniji odgovor na prirodne i druge nepogode. Projekat realizuju FORS Montenegro i Direktorat za vanredne situacije MUP-a u partnerstvu sa Vatrogasno-spasilačkom službom Kranj iz Slovenije, Vatrogasno-spasilačkom brigadom Moravsko Šleskog kraja i Udruženjem vatrogasaca iz Češke, a finansira Generalni direktorat za evropsku civilnu zaštitu i aktivnosti humanitarne pomoći Evropske komisije (DG ECHO).

POŽARI

Požar predstavlja nekontrolisani proces sagorijevanja, čija pojava (plamen, toplota i produkti sagorijevanja) može da ugrozi živote ljudi i da izazove velike materijalne štete.

Šumski požar je nekontrolisano, stihijsko kretanje vatre po šumskoj površini i spada u prirodne katastrofe. Razlikuje se po vrsti, načinu postanka i štetama, a karakteriše ga veoma brzo širenje i nagle promjene pravca pod uticajem vremenskih prilika.

UPUTSTVA ZA POSTUPANJE U SLUČAJU ŠUMSKOG POŽARA

Ako se nalazite u prirodi

- Ne palite smeće ili suhu travu i grančice na otvorenom prostoru tokom ljetnjih mjeseci.
- Ne koristite roštilj na otvorenom prostoru, u šumi ili na mjestima u blizini suve trave.
- Izbjegavajte radnje koje mogu izazvati požar (sve što izaziva varnice).
- Ne bacajte upaljene cigarete ili smeće, kao ni staklo u prirodu. Postoji opasnost od požara!
- Poštujte znake zabrane pristupa tokom perioda visokog rizika od požara.

Ako se vaša kuća nalazi u šumi ili u njenoj blizini

- Uklonite drveće, žbunje, suhu travu, lišće, borove iglice i grane u krugu od najmanje 10 metara rastojanja od kuće.
- Posijecite grane drveća tako da su najmanje 5 metara udaljene od kuće.
- Uklonite suve grane sa drveća i žbunja.
- Skratite grane drveća, tako da budu udaljene najmanje 3 metra jedna od druge.
- Nemojte stavljati plastične oluke ili vodovodne cijevi na zidove kuće niti roletne od zapaljivih materijala na prozore i vrata.

- Provjerite da li su kape na dimnjacima i ventilacijama kuće napravljene od nezapaljivih materijala neprobojnih za varnice.
- Nemojte skladištiti zapaljive materijale u blizini kuće.
- Stavite drva za ogrijev u zatvoreni prostor ili u zaštićene prostorije.
- Ne ostavljajte otkrivene posude za gorivo u blizini kuće.
- Kupite odgovarajuće aparate za gašenje požara i servisirajte ih.
- Obezbijedite područje koje treba zaštititi crijevima za navodnjavanje ili nečim sličnim, kao i crijevom i običnom pumpom koja može raditi bez struje.

Kada dođe do šumskog požara

- **Odmah pozovite Operativno-komunikacioni centar 112 Direktora za vanredne situacije MUP-a na broj 112 ili opštinsku službu za zaštitu i spašavanje na broj 123.**
- Dajte što preciznije informacije:
  - šta i gdje gori (što preciznije podatke o području zahvaćenom požarom),
  - kakvo je trenutno stanje,
  - o pristupu ugroženom području (eventualne prepreke, neprohodnost...),
  - o prisustvu ili blizini opasnih materija,
  - o prisustvu ili blizini elektroenergetskih objekata i postrojenja.

Ukoliko se požar približava vašoj kući

- Ne stvarajte paniku.
- Prenesite sve zapaljive materijale koji se nalaze u blizini vaše kuće na zatvoreno i zaštićeno područje.
- Zatvorite sve otvore (dimnjake, prozore, vrata itd), tako da vreli pepeo ne može da prodre u kuću.
- Isključite dovod za gas i/ili tečno gorivo unutar i izvan kuće.
- Uklonite tende sa balkona i prozora.
- Omogućite pristup vatrogasno-spasilačkim vozilima tako što ćete otvoriti kapije.
- Postavite merdevine na spoljni zid kuće suprotno od pravca širenja požara kako bi se obezbijedio direktan pristup krovu.
- Povežite crijeva za vodu tako da se pokrije ukupna površina kuće.
- Ukoliko je smanjena vidljivost, uključite unutrašnja i spoljašnja svjetla da bi se vidjelo kroz dim.

Ukoliko je požar u blizini vaše kuće

- Nemojte napuštati kuću, osim ukoliko je izlaz u potpunosti bezbjeđan.
- Ne ulazite u vozilo. Vjerovatnoća da preživite u kući od nezapaljivih materijala je znatno veća nego u vozilu.
- Ukoliko ostanete u kući:
  - zatvorite vrata i prozore,
  - blokirajte pukotine vlažnom tkaninom kako biste spriječili da dim uđe u prostorije,
  - uklonite zavjese sa prozora,
  - namještaj koji je u blizini prozora i vrata premjestite na sredinu sobe,
  - zatvorite unutrašnja vrata kako biste usporili širenje požara,

- napunite kadu, umivaonik i kante vodom,
- okupite se svi zajedno u jednu prostoriju,
- provjerite da li imate lampe i rezervne baterije u slučaju nestanka struje.
- Ukoliko je kuća napravljena od drveta, potražite utočište u postojećem zidanom objektu.
- Ukoliko je naređena evakuacija, strogo pratite uputstva nadležnih i puteve evakuacije.

Kada se požar ugasi

- Izađite iz kuće i ugasi sve ostatke požara.
- Provjeravajte u redovnim intervalima, najmanje narednih 48 sati, ostatke požara u okolini kuće.

POŽARI U DOMAĆINSTVIMA

Najveći broj požara u domaćinstvima nastaje u kuhinji i podrumima. Najviše kuhinjskih požara izazivaju ulja i masti, koji se zapale prilikom spremanja hrane.

Kako spriječiti nastanak požara?

- Iz podruma, garaža, tavana i slično, uklonite sve uskladištene zapaljive stvari, poput starih časopisa, kutija od farbi, razređivača, kao i starog namještaja, garderobe itd.
- Protivpožarna stepeništa i prolaze redovno čistite i obavezno održavajte prohodnim, jer to je najčešće jedini bezbjedni put i način da sačuvate svoj život i život vaše porodice.

Prekontrolišite vašu vatrogasnu opremu: protivpožarne aparate, crijeva, hidrante i održavajte ih u ispravnom stanju.

Naučite da pravilno koristite (aktivirate) protivpožarni aparat i podučite svoje ukućane, jer u slučaju požara nećete imati vremena da pročitate uputstvo za upotrebu na naljepnici aparata.

- Naučite djecu da u slučaju požara pozovu Operativno-komunikacioni centar – OKC 112 na broj **112** ili službu zaštite i spašavanja na broj **123**.
- Ukoliko primijetite požar ili osjetite miris dima u vašem stanu ili zgradi, pozovite Operativno-komunikacioni centar 112 ili službu zaštite i spašavanja 123 i nikada nemojte pretpostavljati da je neko to već učinio.
- Neugašeni opušak cigarete nikada nemojte bacati kroz prozor ili sa terase, jer će u većini slučajeva završiti u sobi ili na terasi u nekom od stanova ispod vašeg i izazvati požar.
- U domaćinstvima sa malom djecom drške šerpi i tiganja treba da budu okrenute ka sredini šporeta van domašaja djece.
- Prilikom kuvanja ne nosite široku odjeću (košulje i razne bluze sa širokim rukavima) jer se mogu zapaliti samo laganim dodirrom vruće ringle.
- Obezbijedite ispravan i napunjen aparat za gašenje požara u kuhinji i obučite se da njime rukujete.

Od velike je važnosti da poštujete pravila koja su ovdje navedena:

- Ne ostavljajte šporet uključen bez nadzora!
- Koristite odgovarajući poklopac za šerpu ili tiganj jer se tako sprečava dovod kiseonika požaru.
- Ne sipajte vodu na vrele ili zapaljene masti i ulja!
- Nemojte pušiti cigarete u krevetu!
- Redovno provjeravajte elektroinstalacije, grejna tijela i sisteme!
- Držite upaljače i šibice dalje od djece!
- Nemojte koristiti grejna tijela na gas ili sa otvorenim plamenom (kamine) u prostorijama koje imaju slabu ventilaciju!
- U slučaju prekida napajanja objekta električnom energijom uvijek provjerite da li su električni aparati za domaćinstvo isključeni (rešo, šporet, grijalica i sl)!

Kako se ponašati u slučaju požara?

- Ako primijetite požar ili gusti dim koji dolazi u vašu prostoriju, prije nego što otvorite vrata od prostorije opipajte kvaku.
- **Ako je kvaka od vrata topla**
  - Ne otvarajte vrata! U susjednoj prostoriji je požar!
  - Natopite peškire i krpe vodom, stavite ih oko štokova i ispred vrata kako biste spriječili prodor dima u prostoriju!
  - **Kada se krećete prostorijom budite što bliže podu, jer je temperatura viša u gornjim djelovima prostorije gdje je i veća koncentracija gustog dima koji sadrži otrovne gasove, između ostalih i smrtonosni ugljen-monoksid (CO)!**
  - Otvorite prozor ili izađite na terasu i vičite „**Požar**” kako biste uzbunili ukućane i komšije!
  - Pozovite broj 123 ili 112, dajući konkretne podatke o lokaciji požara, adresu, sprat i broj stana.
- **Ako je kvaka od vrata hladna**
  - Izađite u hodnik i vičite: „**Požar**”, kako biste uzbunili ukućane.
  - Ukoliko je požar zahvatio samo jednu prostoriju vašeg stana, zatvorite vrata te prostorije, isključite električnu energiju i evakuišite ukućane, a ako je požar manjeg obima, pokušajte gašenje.
  - Prilikom evakuacije važno je da se svi ukućani okupe u istoj prostoriji, jer postoji mogućnost da se djeca iz straha sakriju. Tek kada su svi na broju, krenite ka izlazu i obavezno za sobom zatvorite ulazna vrata od stana ili kuće, zbog sprečavanja dotoka vazduha koji utiče na širenje požara.
  - Obavijestite ostale stanare zgrade i posebno povedite računa o starijim osobama i osobama sa posebnim potrebama.
  - Spremite se za susret sa gustim dimom i vrelinom vazduhom. Ako imate vremena, obujte cipele sa debljim đonom, obucite kaput i vežite krpe i peškire natopljene vodom preko nosa i usta.
  - Ako je na stepeništu dim ili vatra vratite se u stan.
  - Ukoliko niste neposredno ugroženi požarom, najbolje je da ostanete iza zatvorenih vrata stana.
  - Kada izađete iz stana ili kuće na sigurno mjesto nazovite broj 123 ili 112, dajući konkretne podatke o lokaciji požara, adresu, sprat i broj stana.

Kod požara u zgradama – NIKAD NE KORISTITE LIFT!

U toku požara oslobađa se gust dim koji sadrži otrovne gasove koji se akumuliraju u liftu, što uzrokuje opasnost od gušenja.

**VODOM NE SMIJETE GASITI POŽAR NA ELEKTRIČNIM UREĐAJIMA I INSTALACIJE POD NAPONOM, KAO I ZAPALJIVE TEČNOSTI, MASTI, ULJA, SMOLE I MAZIVA.
OVI POŽARI SE GASE APARATIMA ZA GAŠENJE POŽARA.**

NEMOJTE POTCIJENITI MALI I POČETNI POŽAR!

- **Pristupite gašenju početnog požara jedino ako ste se uvjerali da tim postupkom ne ugrožavate ni svoj ni tuđi život!**
- **Požaru priđite tek onda kada su vatrogasni aparat ili druga oprema spremni za trenutno djelovanje.**
- **Obavezno zaštitite sve otkrivene djelove tijela.**
- **Gasite u pognutom položaju na tri koraka od požara.**
- **Izbjegavajte udisanje produkata sagorijevanja, jer su oni veoma otrovni i u većini slučajeva najveći broj ljudi strada usljed gušenja ili trovanja.**
- **Na otvorenom prostoru požar gasite niz vjetar!**
- **Preduzmite mjere da ne dođe do širenja požara!**

POPLAVE

Poplave su jedna od najčešćih prirodnih nepogoda u regionu, koje uzrokuju znatnu materijalnu štetu, ugrožavaju bezbjednost i zdravlje ljudi i životinja, životnu sredinu i kulturno-istorijsko nasljeđe.

UPUTSTVO ZA POSTUPANJE U SLUČAJU POPLAVA

Šta činiti prije nastanka poplava?

- Upoznajte se sa istorijom dešavanja poplava u vašem kraju.
- Osmislite svoj plan kako biste zaštitili sebe, svoju porodicu i imovinu u slučaju poplave, uključujući aktivnosti prije, za vrijeme i nakon poplave, jer poplave mogu biti zastrašujuće.
- Pripremite najosnovnije rezerve konzervisane hrane, flaširane vode, lijekova, odjeće i obuće, posebno osigurajte lične dokumente.
- Saznajte puteve evakuacije i bezbjedna mjesta za evakuaciju.
- Sve članove porodice upoznajte sa brojevima za hitne intervencije (112, 122, 123 i 124).
- Ne bacajte otpad u rijeke, potoke i kanale. Ukoliko otpad primijetite u koritima i kanalima, prijavite nadležnoj komunalnoj službi i učestvujte u akcijama čišćenja vodotokova.
- Podignite električne uređaje na mjesto koje je sigurno.
- Vodite računa da vozila i poljoprivrednu mehanizaciju parkirajte tako da je saobraćajnica, put do vašeg stana ili kuće uvijek slobodna za spasilačka vozila.
- Ukoliko gajite životinje, saznajte bezbjedna mjesta za njihovu evakuaciju, odnosno sami pripremite takva mjesta.
- Ne bacajte otpad i ne prekrivajte šahtove za odvod atmosferskih voda.
- Po mogućnosti pripremite džakove s pijeskom koje u slučaju nailaska poplave možete staviti na ulaz i zatvorite sva mjesta na kući kroz koja može da uđe voda.
- Preko sredstava informisanja pratite stanje i upozorenja o mogućoj poplavi.

Kako postupati za vrijeme poplava?

Ako ste kod kuće

- Pratite informacije putem radija, televizije i interneta radi adekvatnog informisanja.
- Nemojte dodirivati električne uređaje ako ste mokri ili stojite u vodi.
- Nemojte koristiti telefon, osim ako stvarno nije neophodan, jer time doprinosite rasterećenju telefonske mreže i linija potrebnih za organizaciju spašavanja i evakuacije.
- Ako imate vremena, premjestite bitne stvari na sprat.
- Nosite odjeću i obuću koje štite od vode koja može biti kontaminirana.
- Povećajte stepen lične higijene radi očuvanja vašeg zdravlja i sprečavanja epidemija.
- Ne pijte vodu sa slavine, već flaširanu vodu.
- Ukoliko niste u mogućnosti da napustite svoj dom, idite do najvišeg sprata kuće i čekajte da dođu spasilački timovi. Uzmite pripremljene nužne stvari.
- Saradujte sa spasilačkim ekipama prilikom evakuacije i spašavanja.

Ako morate da napustite dom i pristupite evakuaciji

- Isključite sve električne uređaje, isključite plin i isključite struju na glavnom prekidaču, čak i ako trenutno nema struje u vašem domu.
- Evakuišite domaće životinje, a ako to nije moguće, oslobodite ih iz ograđenih i zatvorenih objekata.
- Ne zaboravite da ponesete lična dokumenta i neophodne lijekove.
- Pomognite starijim osobama i osobama sa posebnim potrebama koje su u zgradi.

Nemojte, iz bilo kog razloga, prelaziti most ili ići pored rijeka, bujica, kosina i sl. Ne prelazite brzake i potoke. Poplavni talas vas može povući sa sobom.

- Pažljivo pratite putokaze i sve druge informacije objavljene od strane nadležnih institucija.
- Ne idite poplavljenim ulicama, podvožnjacima ili podzemnim prolazima. Voda može

biti dublja i brža nego što izgleda, a nivo vode mogao bi uništiti i vaš automobil. U slučaju da vas poplavna voda opkoli, napustite vozilo i, ukoliko je moguće, pređite na neku višu tačku na tlu.

- Ne hodajte kroz vodu koja se kreće. Kretanje kroz vodu dubine 15 cm može izazvati pad. Ukoliko morate hodati kroz vodu hodajte tamo gdje se voda ne pomjera. Koristite priručno sredstvo (štap) kako biste provjerili dubinu vode.
- Ako vozite, ne blokirajte ulice i puteve. Oni su neophodni kako bi spasilački timovi nesmetano funkcionisali.
- Izbjegavajte područja za koja je procijenjeno da postoji rizik od pojave odrona i klizišta.
- Obratite pažnju na uputstva koja su donijele nadležne institucije.

Kako reagovati nakon poplava?

- Budite pažljivi u područjima sa kojih se plavna voda povukla. Putevi su možda oštećeni i mogu se urušiti pod teretom automobila.
- Ostanite dalje od oborenih dalekovoda i njihovu lokaciju prijavite elektrodistribuciji.
- Izbjegavajte plavnu vodu – ona može biti zagađena muljem, uljima, benzinom ili neprečišćenim otpadnim vodama. Voda može biti i pod strujnim naponom od podzemnih kablova.
- Nemojte koristiti vodu sa česme sve dok njenu ispravnost ne potvrdi nadležna institucija i ne uzimajte hranu koja je bila izložena poplavi.
- Vratite se u svoje domove tek kada nadležni organi ukažu da je stanje bezbjedno.

- Nemojte koristiti električne uređaje prije nego što ih električar provjeri.
- Očistite i dezinfikujte sve površine koje su bile izložene poplavi.
- Držite se dalje od zgrada koje su okružene plavnim vodama. Ako morate ući, budite oprezni, možda postoje neka skrivena oštećenja, naročito u temeljima.
- Ako pronađete uginule životinje obavezno obavijestite nadležne službe na telefonski broj 112.

SVAKO DOMAĆINSTVO TREBA DA IMA

Komplet sa opremom, koji sadrži: ručnu vodo otpornu baterijsku lampu, radio na baterije, pribor za prvu pomoć, lijekove za sve članove porodice ako se neki od njih uzimaju redovno, kao i analgetike i antiseptike, dovoljno hrane i vode za tri do pet dana (2 l/osoba/dan), tablete za dezinfekciju vode i nekoliko upaljača za paljenje vatre, zviždaljku i mali nož, masku za lice i naočare za plivanje koje štite oči u slučaju požara ili štetnih para, debele gumene rukavice i čizme za slučaj prelaženja preko potencijalno opasnih voda ili sumnjivih kablova, komplet obuće i odjeće za svaku osobu i jedno ćebe ili vreću za spavanje za svakoga, rezervne ključeve ličnog vozila i kreditne kartice, gotovinu, sredstva lične higijene, posebna sredstva neophodna za djecu, starije ili članove porodice s posebnim potrebama, rezervne naočare i sve važne porodične isprave (spakovane u vodo otpornim omotima).

Vatrogasni aparat – prenosni vatrogasni aparat pod stalnim pritiskom punjen prahom od 6 ili 9 kg.

Porodični plan za slučaj nesreće

Porodični plan je potreban da bi u slučaju nesreće, svaki član domaćinstva mogao znati što da radi i gdje bi morao otići. Svaki porodični plan za slučaj nesreće bi morao da sadrži:

ZEMLJOTRES

- važne telefonske brojeve i alternativne načine komuniciranja;
- kako i gdje se sastati, ukoliko je vaš dom srušen, i odrediti barem dvije lokacije – jednu u blizini vašeg doma a drugu izvan naselja ili grada u slučaju masovne evakuacije;
- opcije za slučaj da je nemoguće vratiti se kući ili da je nemoguće kontaktirati članove domaćinstva;
- ulogu svakog člana domaćinstva u slučaju nesreće;
- odabranu osobu, po mogućnosti van grada, koja će vam biti na raspolaganju;
- utvrđena bezbjedna mjesta u vašem domu, lokaciju kompleta sa opremom, gdje i kako se gase plin/struja/voda, puteve evakuacije;
- informacije o tome gdje su najbliže policijske i zdravstvene stanice kao i službe zaštite i spašavanja.

Ukoliko živite sami pronađite grupu ljudi na koje se možete osloniti i pokušajte upoznati susjede sa vašim planom.

Plan treba isprobavati u praksi i stalno ga unapređivati.

Geološki hazardi najčešće izazvani tektonskim poremećajima u zemljinoj kori nazivaju se **zemljotresima** ili **potresima**. Crna Gora je trusno područje sa vrlo čestim zemljotresima manjeg i srednjeg intenziteta, a povremeno i sa vrlo jakim, razornim zemljotresima, kakav je bio zemljotres 1979. godine.

UPUTSTVA ZA POSTUPANJE U SLUČAJU ZEMLJOTRESA

Šta činiti prije zemljotresa?

- Proveriti sve potencijalne opasnosti:
  - pričvrstiti police, bojlere, lustere, ogledala i sl. za zid;
  - izbjegavati postavljanje ormara, polica, slika, ogledala i sl. iznad mjesta gdje ljudi borave i spavaju;
  - smjestiti opasne i zapaljive materije na sigurno mjesto.
- Identifikovati sigurna mjesta unutar i van objekta:
  - u kući, stanu i školi odrediti jedno ili više sigurnih mjesta za sklanjanje u slučaju zemljotresa i to što dalje od prozora, većih staklenih površina i pregradnih zidova;
  - na otvorenom što dalje od zgrada, drveća, telefonskih i električnih vodova, mostova, tunela i sl.
- Na dohvatu ruke imati spremno:
  - baterijsku lampu, radio prijemnik sa rezervnim baterijama, mobilni telefon, pribor za prvu pomoć, lijekove, identifikaciona dokumenta, aparat za gašenje požara, višenamjenski nožić, vreću za spavanje i sl.;
  - određene zalihe konzervirane hrane i flaširane vode.

Ako ste starija osoba, imate hronične bolesti ili druge zdravstvene ili funkcionalne smetnje

- Unaprijed se dogovorite s osobama koje vam mogu pomoći u slučaju zemljotresa (član porodice, komšija, socijalni radnik itd).
- Pripremite komplet sa opremom u skladu sa vašim potrebama.
- Ukoliko koristite lijekove, slušni aparat, naočare ili neka druga pomagala, spremite ih u futrolu i držite ih nadohvat ruke.

- Uvijek imajte pripremljene rezervne baterije (po mogućnosti i rezervni slušni aparat u kompletu sa opremom).

Ako imate smetnje kretanja

- Fiksirajte sve stvari koje vam pomažu pri kretanju, jer tokom zemljotresa mogu biti pomjerene.
- Ukoliko koristite električna kolica imajte rezervni izvor energije.

Ako imate smetnje sluha ili govora

- Ukoliko koristite slušni aparat koji vam pomaže pri slušanju i govoru, spremite ga u futrolu i držite ga nadohvat ruke.
- Uvijek imajte pripremljene rezervne baterije (po mogućnosti i rezervni slušni aparat u kompletu sa opremom).
- Uvijek imajte nadohvat ruke mobilni telefon, broj 112 možete kontaktirati i putem SMS-a.

Ako imate smetnje vida

- Uvijek pri ruci imajte štap ili naočare (kada ih ne koristite spremite ih u futrolu).
- Pripremite rezervni štap ili naočare u svom domu ili na radnom mjestu.

Šta činiti za vrijeme zemljotresa?

Ukoliko se za vrijeme zemljotresa nalazite u zatvorenom prostoru

- Ostanite mirni i prisebni – ne dozvolite da vas obuzme panika. Budite svjesni da su neki zemljotresi samo početni potresi i da ubrzo može uslijediti sljedeći, jači zemljotres.
- Nađite zaklon na bezbjednim mjestima u kući kao što su: dovratnici, noseći zidovi, mjesto ispod stola, čvrstog namještaja i ostanite tamo dok traje potres, ili pokrijte svoje lice i glavu rukama i sklonite se u ugao

unutrašnjih zidova prostorije – nikako ne smijete ostati u centru sobe.

- Ne pokušavajte da bježite.
- Udaljite se od stakla, prozora, spoljnih zidova i vrata, i bilo čega što može da padne, poput lustera ili polica.
- Ukoliko ste u krevetu, spustite se pored kreveta i zaštitite glavu.
- Ostanite u kući dok potres ne prestane i ne bude bezbjedno za vas da izađete (istraživanja su pokazala da najviše povreda nastaje kad ljudi pokušavaju da izađu iz zgrade za vrijeme potresa). Iz prizemne zgrade ili sa prvog sprata možete izaći na otvoren prostor (nikako kroz prozor ili balkon/terasu), ali vodite računa da budete na bezbjednoj udaljenosti od zgrada.
- Sve dok zemljotres traje izbjegavajte stepeništa i liftove.
- Ukoliko ste u javnom objektu (škola, preduzeće, tržni centar, centar za rekreaciju ili prodavnica) – ostanite mirni i ne paničite. Držite se dalje od mase ljudi koja se u panici kreće ka izlazima.
- Budite svjesni da može doći do nestanka struje i da se alarmi (protivpožarni i drugi) mogu uključiti.

Ukoliko se za vrijeme zemljotresa nalazite na otvorenom prostoru

- Sklonite se od zgrada, mostova, tunela, ulične rasvjete, električnih stubova i kablova; najveća je opasnost u blizini građevina, na izlazima i uz spoljne zidove.
- Ukoliko ste na ulici vodite računa o objektima koji mogu pasti na vas, kao što su dimnjaci, crepovi sa krova, slomljeno prozorsko staklo i slično.
- Zaštitite glavu rukama ili tašnom.
- Ostanite na mjestu do zvaničnih uputstava.

Ukoliko se za vrijeme zemljotresa nalazite u vozilu u pokretu

- Zaustavite se ukoliko vam bezbjednost u saobraćaju dozvoljava i ostanite u vozilu.
- Izbjegavajte zaustavljanje u blizini zgrada, drveća, nadvožnjaka ili električnih kablova.
- Nastavite oprezno kada zemljotres prestane. Izbjegavajte puteve, mostove, vijadukte, rampe i tunele koji su možda oštećeni u zemljotresu, kao i lokacije koje su evidentirane kao rizične na klizišta i odrone.

Šta uraditi nakon zemljotresa?

- Ukoliko se nađete pod ruševinama
  - Ne palite šibicu!
  - Ne krećite se.
  - Prekrijte usta maramicom ili tkaninom.
  - Udarajte o cijev ili zid kako bi spasilački timovi mogli da vas pronađu. Ukoliko imate pištaljku iskoristite je. Vičite samo ukoliko je to posljednja opcija, jer vikanje može izazvati udisanje opasno velike količine prašine.
  - Sačuvajte prisebnost i pokušajte da se orijentišete.
  - Ako ste pritisnuti lakšim materijalom, započnite s laganim odstranjivanjem, pri čemu štedite snagu i čuvajte se oštrih predmeta i naknadnog povređivanja.
- U ostalim situacijama
  - Budite spremni za dodatne potrese. Ako je objekat oštećen, zbog mogućnosti nastanka jačeg zemljotresa, napustite ga smireno, bez panike i po redu: majke sa djecom, stari, bolesni, osobe s invaliditetom itd.
  - Ponesite sa sobom najvažnije stvari.
  - Ukoliko se nalazite u oštećenom objektu i osjećate miris gasa ili vidite pokidane kablove, ne palite svijeće i šibice zbog opasnosti od požara i eksplozija.
  - Isključite električnu energiju na glavnoj sklopki, zatvorite plin i vodu na glavnom ventilu.

- Provjerite da li je neko povrijeđen.
- Ne pomjerajte ozbiljno povrijeđene osobe.
- Koristite telefon samo u slučaju nužde kako se telefonske linije ne bi opteretile.
- Ne koristite vozila jer su putevi potrebni spasiocima.
- Izbjegavajte ulazak u kuću/stan, pogotovo ako postoje oštećenja.
- Pijte samo flaširanu vodu.
- Ne ometajte rad spasilaca.
- Pratite uputstva nadležnih organa i po njima postupajte.
- Ukoliko dođe do požara, pokušajte da ga ugasite i obavijestite opštinsku službu zaštite i spašavanja na broj 123 ili Operativno-komunikacioni centar – OKC 112 na broj 112.
- Ukoliko je potrebno i ukoliko ste u mogućnosti pridružite se timovima za spašavanje iz ruševina i striktno se pridržavajte njihovih uputstava!

KLIZIŠTA I ODRONI

Klizišta su geološka opasnost koja je često pratilac poplava, a uzroci nastanka mogu biti prirodnog i antropogenog porijekla. Uz klizišta učestala pojava su i odroni.

Odron nastaje naglim otkidanjem i stropoštavanjem stijenske mase niz strme padine. Vrlo često se javljaju prilikom snažnih zemljotresa ili vulkanskih erupcija.

UPUTSTVO ZA POSTUPANJE U SLUČAJU KLIZIŠTA I ODRONA

Ukoliko živite u oblastima koja su podložna klizištima i odronima:

- obratite pažnju na čudne zvukove – poput lomljenja drveća i slično, koji mogu biti pokazatelji pokretanja klizišta ili odrona,
- ukoliko ste blizu potoka ili kanala, budite na oprezu zbog povećanja ili smanjenja protoka vode ili zamućivanja vode,
- razmotrite mogućnost napuštanja ugroženog mjesta pod uslovom da to možete bezbjedno učiniti,
- ostanite budni i na oprezu – slušajte upozorenja sa radija i televizije o mogućim jakim kišama.

Ukoliko primijetite opasnost od klizišta:

- obavijestite nadležnu službu na broj 123 ili 112,
- obavijestite komšije koje mogu biti pogođene ovom opasnošću,
- udaljite se iz zone klizišta, budući da je to najbolja zaštita,
- prilikom udaljavanja uvijek gledajte prema klizištu obraćajući pažnju na kamenje ili drugi materijal koji odskoče i može vas povrijediti, krećite se bočno od klizišta – odrona i pokušajte doseći izdignutiji nivo terena,
- nemojte stajati ispod rešetaka ili stubova, može doći do kolapsa ili pada,
- ne približavajte se ivicama klizišta jer je nestabilno,

Ako ste starija osoba, imate hronične bolesti ili ste osoba sa smetnjama:

- kontaktirajte osobe sa kojima ste se unaprijed dogovorili da će vam doći u pomoć,
- izbjegavajte samostalno kretanje,
- izbjegavajte davanje ličnih podataka nepoznatim osobama.

Ako imate smetnje kretanja:

- izbjegavajte samostalno kretanje zbog velike količine otpada na putevima,
- ne koristite liftove niti fiksne elektronske naprave za kretanje.

Ako imate smetnje sluha ili govora:

- pošaljite SMS na broj 112, objasnite im svoju situaciju, informišite ih o lokaciji i povredama i zatražite pomoć,
- komunicirajte uz pomoć baterijskih lampi, ne koristite svijeću.

Ako imate smetnje vida:

- izbjegavajte samostalno kretanje zbog velike količine otpada na putevima, putevi koje vi poznajete možda više ne postoje.

KRATKA ŠKOLA PRVE POMOĆI

- Ne zaboravite na humanost i nesebičnost u pružanju pomoći drugima.
- Ako sami niste povrijeđeni, pomognite drugima.
- Zapamtite, vaša bezbjednost je na prvom mjestu!
- Ne pomjerajte teško povrijeđene.
- Zatrpajte a žive obavještavajte da će ih spasilačke ekipe osloboditi što je prije moguće.

- ako ste naišli na već odronjeno klizište, signalizirajte na opasnost drugim učesnicima u saobraćaju koji nailaze.

Šta činiti poslije klizišta i odrona?

- Držite se dalje od oblasti koja je pogođena klizištima i odronima.
- Provjerite da li ima povrijeđenih ili zarobljenih ljudi u blizini klizišta i odrona.
- Pomozite komšijama kojima je potrebna posebna pomoć – djeci, starijima i ljudima sa posebnim potrebama.
- Provjerite i prijavite lokalnim vlastima ukoliko ima pokidanih električnih vodova ili oštećenih puteva ili pruga.
- Prijavite oštećenja u temeljima kuća, na dimnjacima i krovovima.
- Slušajte radio i televizijske vijesti kako biste bili u toku sa najnovijim informacijama.
- Obratite pažnju na poplave koje se mogu pojaviti poslije klizišta i odrona.
- Ponovo zasadite drveće, u najkraćem mogućem roku, pošto erozija može dovesti do gubljenja zemljinog pokrivača i novih klizišta u budućnosti.

UPUTSTVO ZA POSTUPANJE U SLUČAJU EKSTREMNO VISOKIH TEMPERATURA

- Ako je najavljen toplotni talas isplanirajte svoje dnevne aktivnosti kako biste što manje bili izloženi vrućini.
- Izbjegavajte izlazak između 11 i 16 časova.
- Izbjegavajte aktivnosti na otvorenom, kao što su sportske aktivnosti, poljoprivredni i građevinski radovi i slično.
- Ako morate da izlazite, krećite se u hladu, nosite kapu ili šešir i laganu široku odjeću, po mogućnosti pamučnu.
- Ne zaboravite da ponesete sa sobom vodu za piće.

Tokom dana

- Boravite u najsvježijem dijelu stana, spustite roletne koje su okrenute prema suncu.
- Ne otvarajte prozore jer je vazduh hladniji od onog vani i otvorite ih kada unutrašnja temperatura naraste i noću.
- Tuširajte se hladnom vodom a nekoliko puta tokom dana osvježite se hladnom vodom, posebno lice i potiljak.
- Redovno unosite dovoljne količine tečnosti u organizam iako ne osjećate žeđ, najbolje vodu ili voćne sokove.
- Izbjegavajte alkohol, čaj i kafu – oni dovode do dehidracije.
- Jedite hranu koja sadrži dosta vode, kao što su salata i voće.
- Obratite pažnju na grčeve u rukama, nogama ili stomaku, osjećaj blage konfuzije, slabost ili probleme sa spavanjem.
- Ako imate ove simptome odmorite se nekoliko sati, osvježite se, pijte vodu ili voćne sokove, a u slučaju da vam se stanje ne popravi ili se pogorša obratite se ljekaru.

Redovno posjećujte starije osobe koje žive same!

Sklonite domaće životinje iz neuslovnih štala u prozirne objekte ili u hladovinu i obezbijedite im svježu pijaću vodu.

U slučaju nastanka suše

- Štedljivo koristite vodu iz vodovoda i ne perite njome automobile i trotoare.
- Zbog moguće restrikcije vode obezbijedite rezerve vode za piće.
- Ne zagađujte životnu sredinu otpadnim vodama i smećem u cilju zaštite vodotoka sa niskim vodostajem.
- Ne ložite vatru na otvorenom, ne bacajte opuške i zapaljene šibice u prirodu zbog opasnosti nastanka i širenja požara.

Sve vrijeme trajanja velike vrućine pridržavajte se preporuka lokalnih zdravstvenih ustanova!

UPUTSTVO ZA POSTUPANJE U SLUČAJU EKSTREMNO NISKE TEMPERATURE

- Nabavite dovoljne količine ogrijeva i namirnica.
- Pripremite radio aparate sa rezervnim baterijama ukoliko dođe do prekida električne energije.
- Neka vam u kući bude toplo i ostanite unutra ukoliko je to moguće.
- Ne puštajte djecu napolje bez nadzora.
- Obucite odgovarajuću odjeću i obuću.
- Uključite radio ili TV prijemnike kako biste bili obaviješteni o vremenskim uslovima ili hitnim informacijama.
- Štedite gorivo i ogrijev.
- Ne izlazite na led i ne hodajte po zaleđenim vodenim površinama zbog opasnosti od pucanja leda, propadanja u ledenu vodu i utapanja.
- U prostorijama koje nisu grijane prije nastupa jake zime ispustite vodu iz vodovodnih cijevi, rezervoara ili grijača vode, kao i iz sistema centralnog grijanja koji nije u funkciji, a u WC školjku i podne sifone ulijte tečnost protiv smrzavanja (npr. permant za hladnjake motornih vozila).
- Poseban oprez neophodan je za vrijeme vožnje.
- Budite unaprijed informisani o stanju na putevima i pobrinite se da imate zimsku opremu.
- Ukoliko pješačite, pobrinite se da imate odgovarajuću obuću i budite pažljivi kako biste izbjegli povrede na klizavim putevima, trotoarima i slično.
- Trotoare ispred svojih kuća i poslovnih objekata očistite od leda i snježnih nanosa.
- Uklonite ledenice i snijeg sa krovova i terasa vaših domova.

Budite oprezni hodajući uz zgrade ili ispod drveća, jer sa njih iznenada može da padne snijeg ili led.

Ako je moguće, otresite snijeg sa voćaka, ukrasnog drveća i grmlja, kao i sa antena izolovanih telefonskih ili električnih kablova i sličnih instalacija kako biste spriječili njihovo oštećenje i lom.

NE OTRESAJTE I NE ČISTITE NEIZOLOVANE ELEKTRIČNE VODOVE!

Uputstvo o postupanju za vrijeme sniježne oluje ako ste napolju

- Idite na bezbjedno mjesto i ne izlažite se sniježnoj oluji.
- Zaštitite osjetljive djelove tijela (lice, ekstremitete).
- Neka vam odjeća bude suva.
- Obratite pažnju na pojavu promrzlina.
- Obratite pažnju na znakove hipotermije: drhtanje, iscrpljenost, pospanost, gubitak pamćenja, dezorijentisanost i otežan govor.
- Ukoliko je neophodno da vozite – koristite lance, putujte preko dana i obavijestite svoju rodbinu i prijatelje o namjeravanoj putanji kretanja.
- Izbjegavajte visoke konstrukcije, visoko drveće, ograde, telefonske kablove i električne vodove.

Jake sniježne padavine, ekstremna hladnoća i dugotrajno izlaganje niskim temperaturama mogu izazvati hipotermiju kod pojedinaca i paralisati život i funkcionisanje zajednice (prekid snabdijevanja električnom energijom i vodom, prekid saobraćaja, poplave i slično).

Postupci ukoliko se kod osobe primijete znaci hipotermije (smrzavanja)

- Odvedite je na toplo mjesto.
- Presvucite je u suhu odjeću i uvijte cijelo tijelo u ćebe.
- Ugrijte prvo centralni dio tijela.
- Dajte joj da pije tople napitke.
- Pružite joj prvu pomoć.
- U što kraćem roku organizujte prevoz do medicinske ustanove.

Oluje i udari groma

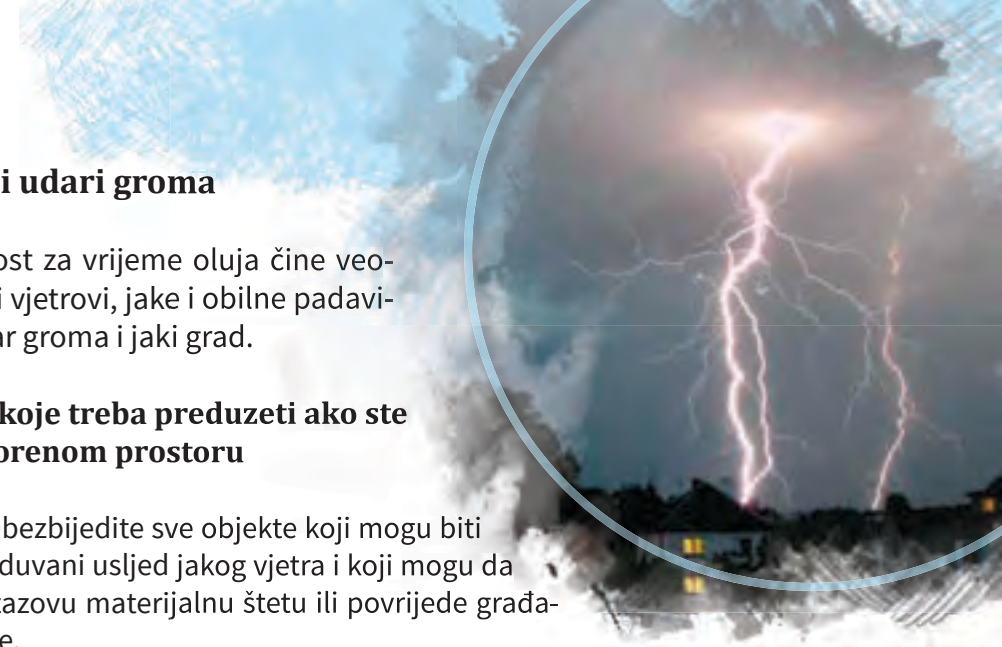
Opasnost za vrijeme oluja čine veoma jaki vjetrovi, jake i obilne padavine, udar groma i jaki grad.

Mjere koje treba preduzeti ako ste u zatvorenom prostoru

- Obezbijedite sve objekte koji mogu biti oduvani usljed jakog vjetra i koji mogu da izazovu materijalnu štetu ili povrijede građane.
- Obezbijedite prozore i spoljna vrata i zatvorite sva unutrašnja vrata.
- Izbjegavajte kontakt sa kuhinjskim i kupatilskim slavinama, radijatorima i drugim metalnim predmetima, budući da su dobri provodnici.
- Isključite sve elektro uređaje.

Mjere koje treba preduzeti ako ste na otvorenom prostoru

- Sklonite se od bilo kakvih visokih struktura (jarbola, stubova, tornjeva i sl.) i imajte u vidu da je sigurno rastojanje jednako visini strukture.
- Izbjegavajte visoke konstrukcije, visoko drveće, ograde, telefonske kablove i električne vodove.
- Pokušajte da pronađete zaklon u zgradi ili u automobilu, a ako to nije moguće, sjedite na zemlju.
- Izbjegnite stajanje u blizini zgrada ili automobila u koje ne možete da uđete kao u zaklon.
- Ukoliko ste u šumi, zaštitite se ispod grana niskog drveća – nikada nemojte stajati ispod visokog drveća na otvorenom prostoru.
- Izbjegavajte granicu između šume i otvorenog prostora, radije uđite u šumu.
- Izbjegavajte otvorena polja, vrhove brda i planina, obale, jarke ili druga vlažna mjesta.

- Ne prelazite preko vode, ne plivajte.
- Nemojte držati kišobran ili druge metalne provodne predmete u rukama (štapove za pecanje i slično).
- Izbjegavajte da budete u blizini metalnih objekata, bicikala, opreme za kampovanje i slično.
- Nemojte stajati uspravno, čučnite ili se makar sagnite ne dodirujući zemlju rukama, a ako ste u grupi držite rastojanje od 5 metara između sebe.

Mjere koje treba preduzeti ako ste u automobilu

- Zaustavite automobil pored puta dalje od elektrovodova i drveća koje može pasti na automobile.
- Ostanite u automobilu i upalite poziciona svjetla dok ne prođe oluja.
- Zatvorite prozore i ne dodirujte metalne predmete u automobilu.
- Izbjegavajte poplavljene puteve.

UPUTSTVA ZA POSTUPANJE U SLUČAJU AKCIDENTA SA OPASNIM MATERIJAMA

Prilikom postupanja sa opasnim materijama u proizvodnji, prevozu, prometu, preradi, skladištenju, odlaganju i upotrebi može doći do akcidenta sa opasnim materijama. Do toga dolazi istakanjem zapaljivih i otrovnih tečnosti i gasova prilikom incidenta u tehnološkim procesima u industriji, saobraćajnih nesreća s vozilima koja prevoze opasne materije i sl.

U takvim situacijama

- Po saznanju o akcidentu sa opasnim materijama ostanite prisebni.
- Ako ste na otvorenom, odmah, brzo i bez panike, ako je to moguće uđite u zatvorenu prostoriju.
- Pogledom pratite kretanje oblaka, prašine, dima i krećite se suprotno u odnosu na smjer duvanja vjetra i najkraćim putem izađite iz ugroženog područja.
- Ne dodirujte hemikaliju koja istače i ne gazite po njoj.
- Ne dodirujte kontaminirane predmete.
- Ako se nalazite u objektu sklonite se u prostoriju koja se može dobro zatvoriti tj. koja ima najmanje prozora i vrata (poželjno je da u njoj ima vode), zatvorite vrata, prozore i ventilacione otvore (obljepite ih ljepljivom trakom ili zaštitite navlaženim peškirimima, autofolijama i sl).
- Ako se nalazite u objektu isključite aparate na struju i gas, zatvorite vodu i ugasite ventilacione sisteme.
- Ukoliko ste u vozilu blizu mjesta gdje je akcident nastao, odmah zatvorite prozore, isključite ventilaciju i odvezite se što dalje od mjesta nesreće.
- Koristite trajnu hranu i flaširanu vodu za piće.

- Postupajte u skladu sa uputstvima iz medija koja daju nadležne službe, ukoliko ste kontaminirani skinite kontaminiranu odjeću i odložite je u plastičnu vreću i vodite računa o ličnoj higijeni.
- Nakon samoevakuacije ili organizovane evakuacije, javite se u zdravstvenu ustanovu radi ljekarskog pregleda.

UPUTSTVA ZA POSTUPANJE U SLUČAJU PRONALASKA NEEKSPLODIRANOG UBOJNOG SREDSTVA (NUS)

Zbog opasnosti da neeksplodirana ubojna sredstva i poslije više decenija sagore ili detoniraju, preporuka je da **ukoliko pronađete NUS:**

Ostanete mirni i obilježite mjesto pronalaska NUS-a!

Pronađeni NUS:

NE dirate!

NE otkopavate!

NE pomjerate!

NE sakrivajte!

NE uklanjate samovoljno (bacanjem u bunar, kanal, rijeku, jezero, more, jamu i druga slična mjesta) **ili zakopavate!**

NE demontirate!

NE spaljujete!

Prijavite!

Odmah pozovite Operativno-komunikacioni centar na broj 112 ili Policiju na broj 122, predstavite se i recite odakle zovete, objasnite šta ste pronašli i kako predmet izgleda, kao i da li je naselje u blizini i da li ima ugroženih lica.

112

Kada vam je potrebna pomoć najvažnije je da znate kome da se obratite.

Broj 112 je jedinstveni evropski broj za pozive u hitnim situacijama.

Pozivanje broja „112“ je besplatno iz svih mreža mobilne i fiksne telefonije i moguće ga je pozvati bez obzira na to gdje se osoba koja upućuje poziv nalazi. Dostupan je 24 sata 7 dana u sedmici 365 dana u godini.

Pomoć možete dobiti i slanjem besplatne SMS poruke na broj „112“.

Broj 112 pozovite ako vam je potrebna:

- hitna medicinska pomoć;
- pomoć vatrogasaca-spasilaca;
- pomoć policije;
- pomoć Gorske službe spašavanja i ostalih specijalističkih jedinica;
- pomoć drugih hitnih službi sistema zaštite i spašavanja.

Prilikom prijema informacije na broj 112, operater u OKC 112 uzima sljedeće podatke:

1. KO obavještava (ime, prezime, adresa fizičkog lica, odnosno naziv i sjedište pravnog lica),
2. ŠTA se dogodilo (što preciznije podatke o obliku i obimu nesreće),
3. GDJE se dogodilo (što preciznije podatke o lokaciji nesreće), lokaciju potvrditi na Geografsko-informacionom sistemu (GIS),
4. Kad se dogodilo,
5. Kakve su trenutne posljedice,
6. Pristup mjestu (eventualne saobraćajne prepreke, nedostupnost itd.),
7. Prisustvo ili blizina opasnih materija,
8. Prisustvo ili blizina elektroenergetskih objekata i postrojenja,
9. Približan broj ugroženih i povrijeđenih, kao i vrste povreda,
10. Potrebna pomoć,
11. Trenutne vremenske prilike na pogođenom području,
12. Mjere koje se preduzimaju,

13. Ko je još obaviješten od strane pozivaoca.

Važni brojevi telefona:

Direktorat za vanredne situacije MUP-a, Operativno-komunikacioni centar

112 – **OKC 112**

Evropski broj za hitne službe – **112**

Policija – **122**

Opštinske službe zaštite i spašavanja – **123**

Hitna medicinska pomoć – **124**

Služba sigurnosti na moru – **129**

EVAKUACIJA

Pod evakuacijom se podrazumijeva niz radnji i postupaka koji se preduzimaju prilikom premještanja lica i materijalnih dobara iz ugroženog objekta na bezbjedno mjesto, s ciljem umanjavanja posljedica katastrofa.

U pripremi evakuacije veoma je značajno da svako lice na vrijeme bude upoznato sa:

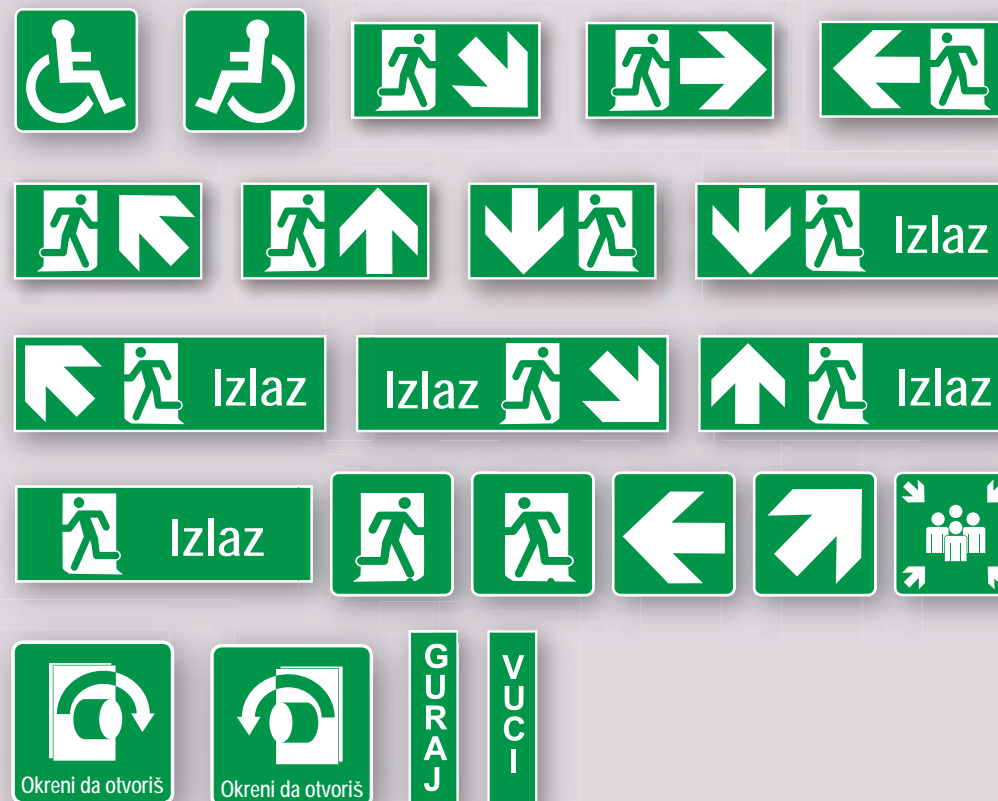
- šemom evakuacije,
- pravcima kretanja,
- mjestom na kojem se nalazi ključ od ulaznih vrata, koji treba da je uvijek na istom mjestu da bi svi članovi domaćinstva znali gdje da ga potraže,
- mjestom okupljanja,
- mjerama zaštite tokom evakuacije,
- odgovornom osobom za sprovođenje evakuacije,
- najnužnijim stvarima koje treba ponijeti sa sobom prilikom evakuacije kao što su:
  - lična dokumenta,
  - zdravstvena knjižica,
  - lijekovi,
  - novac i kartice za podizanje novca,
  - higijenski pribor,
  - prikladna odjeća,
  - trajna hrana,

- dječje potrepštine i hrana,
- voda u plastičnim flašama,
- radio,
- ručna baterijska lampa.

Psihološki momenat prilikom evakuacije je važan faktor, pa zbog toga treba nastojati da lica organizovano i što mirnije dođu do bezbjednog mjesta tj. mjesta za evakuaciju.

Putevi za evakuaciju iz objekta prema bezbjednom prostoru tj. mjestu evakuacije moraju biti neprekidni, uvijek slobodni i nezakrčeni.

Znakovi za evakuaciju

Projekat finansira Evropska unija

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Direktorata za vanredne situacije MUP-a Crne Gore i FORS Montenegra, ne može se smatrati da odražava zvanično mišljenje Evropske unije i Evropska komisija nije odgovorna za korišćenje informacija koje publikacija sadrži.

Partneri na projektu

Ministarstvo unutrašnjih poslova
Direktorat za vanredne situacije

Vatrogasno-spasilačka služba
opštine Kranj, Slovenija

Vatrogasno-spasilačka brigada
Moravsko-Šleskog kraja, Republika Češka

Udruženje vatrogasara Češke